

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2020

Fårabäcks bytomt, fornlämning L1988:4014/Raä 73:1

VA-LEDNINGAR

S:a Sallerups socken, Malmö kommun
Skåne län

SKÅNE
ARKEOLOGI

Skånearkeologi
Rapport 2021:20

Per Sarnäs

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2020

Fårabäcks bytomt, fornlämning L1988:4014/Raä 73:1

VA-LEDNINGAR

S:a Sallerups socken, Malmö kommun
Skåne län

Skånearkeologi

Per Sarnäs

Midgårdsgatan 3

216 19 Malmö

Tel: 0708-82 78 16

E-post: info@skanearkeologi.se

Webb: www.skanearkeologi.se

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2020

Fårabäcks bytomt, fornlämning L1988:4014/Raä 73:1

VA-LEDNINGAR

S:a Sallerups socken, Malmö kommun

Skåne län

Skånearkeologi

Rapport 2021:20

Författare: Per Sarnäs

Grafisk form: Anders Gutehall

Omslagsbild: Per Sarnäs

Kartor: © Lantmäteriet/Metria ordernr 866586

© Skånearkeologi 2021

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	6
Syfte och metod	6
Topografi och fornlämningsmiljö	6
Undersökningsresultat	8
Boplatsen L1988:3863	8
Fårabäcks bytomt	9
Tolkning och källkritik	13
Referenser	14
Tekniska och administrativa uppgifter	15

Bilagor

Bilaga 1 Anläggningslista

Bilaga 2 C14 resultat

Sammanfattning

Med anledning av att Malmö stad planerade ansluta Almåsa fritidsområde till det kommunala VA-nätet genom att dra ledningar genom Fårabäcks bytomt (L1988:4014/ Södra Sallerup 73:1), beslutade länsstyrelsen om en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning.

I samband med en inledande besiktning upptäcktes sju härdar och två stensamlingar söder om fornlämningen L1988:3863. Boplatsen identifierades i samband med fornminnesinventeringen genom en måttlig förekomst av slagen flinta i matjorden. Man konstaterade också att boplatsen var svår att avgränsa både åt söder och väster. Två av härdarna undersöktes till hälften och har daterats med C14-metoden till förromersk järnålder.

Den arkeologiska undersökningen omfattade huvudsakligen Fårabäcks bytomt. Sammanlagt 2 073 m² schakt dokumenterades. Schaktningen började i västra delen av bytomten och följdes i stort sett hela vägen fram till den östra begränsningen enligt fornlämningsregistret. Väster om Ebbarpvägen hade schaktet en bredd av ca 10 m. Öster om vägen var schaktet endast 0,8 m brett.

Drygt 40 meter öster om bytomtsgränsen framkom en oregelbunden anläggning med fynd av östersjökeramik och ett par bitar av pannbenet från en ung/vuxen person. Anläggningen undersöktes i sin helhet varvid några ytterligare bitar keramik påträffades men inte fler människoben. Möjligen kan det röra sig om en sönderodlad grav. I den östra delen av schaktet framkom även en grop med keramik från äldre romersk järnålder.

De lämningar som har dokumenterats i schaktet väster om Almåsa fritidsby härrör mestadels från gård nr 3. Gård nr 3 är en av de gårdar som inte flyttade ut från byn i samband med enskiftet. Gården ligger alltså kvar 1864 enligt Generalstabskartan. Däremot saknas gården på den Häradsekonomiska kartan från 1910–15. Det framkom dock få lämningar efter gård nr 3, vilket kan bero på att undersökningsområdet endast berörde den norra delen av gården. I denna del förekom mest utfyllnadsmassor i en sänka. I utfyllnadslagret påträffades en asymmetrisk stigbygel, en tvåryxa och en korp/hacka. Gården har varit avgränsad i öster och väster av vägar av vilken den västra framkom i form av ett stenigt lager. Denna väg har varit i bruk in på 1900-talet. I östra delen av gården framkom en rad med stolphål efter ett staket.

Öster om Ebbarpvägen framkom tidigmedeltida lämningar något längre österut än den registrerade fornlämningen.

Utifrån fynden av keramik (AIV gods) bör Fårabäcks by ha sitt ursprung under vikingatid.

Inledning

Med anledning av att Malmö stad planerade ansluta Almåsa fritidsområde till det kommunala VA-nätet genom att dra ledningar genom Fårabäcks bytomt (L1988:4014/Södra Sallerup 73:1), beslutade länsstyrelsen om en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning.

Länsstyrelsens beslut avsåg från början endast schaktningsarbetena inom Fårabäcks bytomt. Vid en besiktning när schaktningen närmade sig bytomten upptäcktes flera härdar strax söder om en registrerad fornlämning (L1988:3863) som har registrerats som möjlig fornlämning beroende på en ökad mängd slagen flinta i matjorden. Efter kontakt med länsstyrelsen bedömdes en översiktlig dokumentation av härdarna ingick i beslutet.

Den osteologiska analysen har gjorts av osteolog Lena Nilsson. Vedartsbestämningen gjordes av Stefan Gustafsson, Arkeologikonsult. C14-analysen har utförts av Laboratoriet för ¹⁴C-datering, Geologiska Institutionen vid Lunds universitet. Konservator Thomas Lindell vid Malmö museer har konserverat föremålen.

Syfte och metod

Syftet med den arkeologiska undersökningen var att på ett vetenskapligt sätt dokumentera framkomna lämningar.

Inmätning av schakt, lager och anläggningar gjordes med en RTK-GNSS (GPS). Anläggningar undersöktes med spade och/eller skårslev och i något fall sällades fyllningen i säll med ca 4 mm stora maskor. Anläggningar och lager genomsöktes med metalldetektor. Sektioner ritades i skala 1:20.

Topografi och fornlämningsmiljö

Fårabäcks äldsta skriftliga belägg härrör från 1421 då det skrevs Farabek (Skånsk ortnamnsdatabas). Enligt Ingmar Ingers utgörs förleden av får (djuret) och efterleden av bäck precis som det låter och ska betyda platsen där fåren betar vid bäcken (Ingers 1962 s.39). Under senmedeltiden fanns ett adelsinslag i Fårabäck då väpnaren och adelsmannen Jens Gagge från Fårabäck förekommer som tingsvittne på Skånes Landsting 1421 (Diplomatarium Danicum nr. 14210628001). Niels Gagge skrev sig till en av gårdarna i Fårabäck år 1425 (Diplomatarium Danicum nr. 14251025001). År 1452 innehade Väpnaren Henrik Gagge gården (Andersson 1961 s.119)

Det har inte tidigare genomförts några arkeologiska undersökningar inom Fårabäcks bytomt. En dryg halvkilometer öster om bytomten har dock en vikingatida boplats undersökts (se L1988:3772).

VA-ledningen har dragits genom en mycket fornlämningsrik bygd. Fornlämningarna utgörs mestadels av boplatser som upptäckts vid fornminnesinventeringar och då i form av slagen och bearbetad flinta i matjorden (figur 2).

L1988:3772 – Inom två områden varav det ena hade en utbredning av ca 220 x 170 meter och det andra 110 x 70 meter undersökte Malmö Museum år 1967 nio anläggningar. Minst fem av anläggningarna tolkades som grophus. Fynden utgjordes av krukskärvor, vävtyngder, sländtrissa, lerklining, fragment av bronsarmring och en fiskekrok av järn. Boplatsen daterades till vikingatid (Lekholm & Roth 1968).

L1988:3861 – Boplats med en utbredning av ca 470 x 370 meter, med måttlig till riklig förekomst av slagen flinta. Områdets västra begränsning är oklar, eftersom åkern väster om stadsäga 334 och 335 var bevuxen med täckande gröda och halmstubb. Enstaka brända flintor förekom.

L1988:3862 – Boplats(?) med en utbredning av ca 210 x 110 meter, med måttlig förekomst av slagen flinta samt enstaka brända flintor. Förekomsten var svåravgränsad, men dock rikligare än i kringliggande område.

L1988:3863 – Boplats(?) med en utbredning av ca 190 x 90 meter, med måttlig förekomst av slagen flinta. Området är mycket svårt att avgränsa, men förekomsten av slagen flinta var rikligare inom detta område än på kullarna nordväst om området

och i det sankta området öster därom. Speciellt gränsen åt väster och söder var svår att fastställa närmare.

L1988:3864 – Boplats med en utbredning av ca 250 x 100 meter, med sparsam förekomst av slagen flinta.

L1988:3892 – Boplats(?) med en utbredning av ca 180 x 80 meter, med måttlig förekomst av slagen flinta. Åkern var vid revideringsinventeringen 1985 bevuxen med gröda, varför avgränsningen av området var svår att göra. Trots grödan sågs dock mer flintavslag inom detta område än i omgivande åker.

L1988:4013 – Boplats med en utbredning av ca 270 x 210 meter med måttlig till riklig förekomst av slagen flinta.

L1988:4014/Raä 73:1 – Fårabäcks bytomt med en utbredning av ca 450 x 250 meter.

L1988:4237 – Hög med en diameter 15 m och en höjd av 2,5 meter. I mitten en rest mittsten i form av en tresidig klumpsten med rundad topp som är 0,7 meter hög. Vid nordvästra kanten finns en sten (0,2 x 0,2 m) som möjligen kan vara en rest av en kantkedja.

L1988:9310 – Höglignande lämning med en oval form (32 x 28 meter) och ca 2 meter hög. I västra delen finns en mindre förhöjning som är ca 10 m i diameter och ca 2 meter hög. I mitten av den ovala högen finns en mycket svag svacka. I högens östra del finns ytterligare en mycket svagt markerad förhöjning som är ca 8 meter i diameter och ca 1,7 meter hög.

L1989:4559 – Ebbarps gamla bytomt med en utbredning av ca 250 x 200–250 meter. Äldsta kända belägget av Ebbarp är från 1451 och bestod då av två gårdar. På lantmäteriakt från 1771 bestod Ebbarp av två gårdar och ett gatehus. Idag återstår en mangårdsbyggnad, fem ekonomibyggnader och en damm. I prästrelationerna 1624 är Ebbarp upptagen med två gårdar.

L1989:4637 – Boplats med en oklar utsträckning om ca 275 x 40 meter, i flack åkermark intill ett vattendrag. Vid revideringsinventeringen 1985 påträffades i den höstsådda åkern flintspån, flintavslag, varav några med tydliga retuscher, flintavfall, samt en borrh. Dessutom påträffades enstaka slaggbitar, lätta, poriga och bruna till färgen.

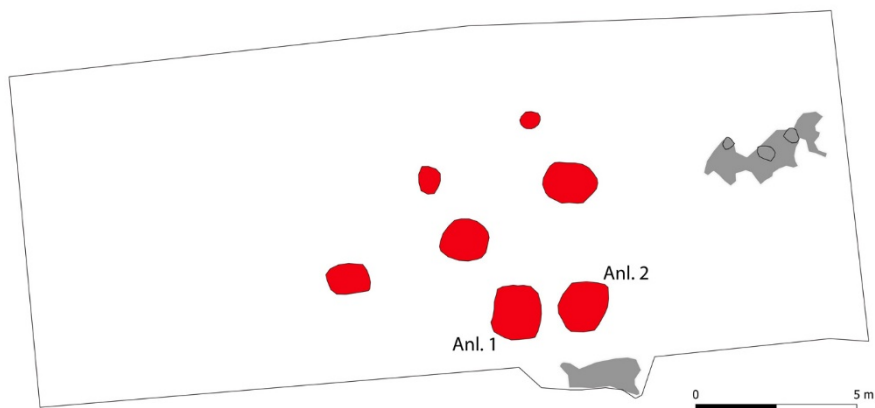
L1989:5220 – Boplats som delvis är undersökt med en oklar utsträckning (ca 250 x 150 meter). Vid revideringsinventeringen 1985 påträffades i åkern talrikt med flintavslag och avfallsbitar. Enligt fornminnesinventering 1968 har M. Gullstrand här påträffat en stenåldersboplats. Det finns inga uppgifter om fynd eller anläggningar. Vid undersökningar av Lunds universitets historiska museum år 1982 undersöktes 76 provgropar med fynd av keramik och bearbetad flinta. Fynden utgjordes av skivskrapor, skivyxor, skivborr och spånkrapor. I nordöstra hörnet påträffades 1 spetsnackig flintyxa, 1 skivyxa, 1 skivskrapa, keramik samt flintavfall från flinthuggning. I nordvästra delen framkom även en flatmarksgrav som är undersökt och borttagen. I samband med undersökningen 1982 påträffades stenar i ytan som utgjorde en del av en oregelbunden stenpackning 3,3 x 1,5 meter med en kistfärgning. I fyllningen framkom keramik och ett fragment av en silverfibula, brända människoben från en individ. Vid en arkeologisk utredning väster om och nordväst om fornlämningen framkom enstaka, dåligt bevarade anläggningar (stolphål? sotfläckar, färgningar).

L1989:5296 – Boplats med oklar utsträckning, ca 80 x 60 meter. Vid revideringsinventeringen hösten 1985 påträffades i den höstsådda åkern 2 flintskrapor, flintavslag med retusch samt flintavfall.

L1989:5298 – Boplats med oklar utsträckning, ca 100 x 100 meter. Vid revideringsinventeringen 1985 framkom i den höstsådda åkern en flintskrapa och flintavslag, varav några med retuscher samt flintavfall.

L1987:7016 – Boplats med en utbredning av ca 40 x 20 meter. Vid en arkeologisk utredning år 2005 påträffades två härdar samt en rad med stolpar. Båda härdarna var ca 1 meter i diameter och innehöll skörbrända stenar, kol och sot. Stolpraden bestod av 9 stolpar nedkörda i underlaget. En av stolparna visade sig vara bevarad till en längd av ca 0,25 m och av en annan påträffades endast spetsen. De övriga stolparna syntes endast som träfyllda stolphål jämnhöga med underlaget. Samtliga stolpar föreföll vara ca 0,05 m i diam. Fynd av 2 ben och ett flintavslag.

Figur 3. Schaktplan som visar de anläggningar som framkom söder om fornlämning L1988:3863. Härdar är markerade med rött och stensamlingar med grått.

Undersökningsresultat

BOPLATSEN L1988:3863

Boplatsen identifierades i samband med fornminnesinventeringen genom att en måttlig förekomst av slagen flinta påträffades i matjorden. Man konstaterade också att boplatsen var svår att avgränsa både åt söder och väster.

I samband med en inledande besiktning påträffades sju härdar och ett par stensamlingar. Schaktentreprenören hade valt att matjordsavbana hela arbetsområdet med en bredd av närmare tio meter. Området med härdar finschaktades med grävmaskin varefter de mättes in och två av härdarna undersöktes till hälften. Den finrensade ytan omfattade 272 m². De två undersökta härdarna innehöll rikligt med skörbränd sten, träkol och sot. I anl. 2 påträffades även ett flintavslag. Träkolsinsamlades och vedartsbestämdes för C14-analys. Träkolsproverna bestämdes till ek. C14-analysen visar att de två härdarna härrör från förromersk järnålder (bilaga 2). Härdarna är med största sannolikhet en del av den norr därom registrerade boplatsen. Dateringen kan förklara de svårigheter fornminnesinventeraren har haft att avgränsa boplatsen då slagen flinta förekommer under äldre järnålder i varierande omfattning och bearbetad med en brutal teknik som inte ger lika tydliga avslag som under neolitikum (Högberg 2001; Sarnäs 2020).

De två stensamlingarna har inte kunnat ges en rimlig tolkning. Båda rensades noggrant utan att några fynd påträffades. Den norra stensamlingen rensades ned till det som uppfattades som det naturliga underlaget för att se om det förekom

Figur 4. Fotot visar den södra stensamlingen. Foto från öster.

Figur 5. Foto som visar den östra stensamlingen efter finrensning. Foto från sydväst.

eventuella nedgrävningar eller avtryck efter borttagna stenar. Den södra stensamlingen är djupare och kan möjligen ha utgjort ett fundament för en el- eller telestolpe med tanke på dess läge strax intill vägen. Båda stensamlingarna ligger kvar då de framkom utanför själva ledningsschaktet.

FÅRABÄCKS BYTOMT

Sammanlagt 2 073 m² schakt dokumenterades. Schaktningen började i västra delen av bytomten och följdes i stort sett hela vägen fram till den östra begränsningen enligt fornlämningsregistret. Även längs denna sträcka matjordsavbandes hela arbetsområdet fram till Ebbarpsvägen. Efter Ebbarpsvägen inne i Almåsa schaktades endast för själva ledningen, ett ca 0,8 m brett schakt med ett djup av ca 1,6 m. En sträcka i nord-sydlig riktning inne i Almåsa övervakades inte då den schaktades utan att jag blev informerad. Detta schakt gick rakt över tomten för gård nr 1. Jag kunde i efterhand besiktiga schaktväggarna efter att ledningarna hade lagts. Det förekom inga kulturlager eller nedgrävningar i schaktväggarna och några fynd påträffades inte heller. Möjligen har det skett en del markarbeten i samband med anläggandet av Almåsa fritidsby. Ledningen drogs längs en av lokalatorna.

Drygt 40 meter öster om bytomtsgränsen framkom en oregelbunden anläggning (anl. 1) både i plan och sektion med fynd av östersjökeramik och ett par bitar av pannbenet (os frontale) från en ung/vuxen person (Nilsson muntl.). Anläggningen undersöktes i sin helhet varvid några ytterligare bitar keramik påträffades men inte fler människoben. Det förekom även en del småsten och fläckvis sot och träkol. Möjligen kan det röra sig om en sönderodlad grav.

I en grop (anl. 9) som undersöktes i sin helhet framkom keramik från äldre romersk järnålder. Skärvorna härrör från minst två olika kärl varav det ena är mycket tunnväggigt. Fyllningen sällades i ett säll med ca 5 mm stora maskor.

Gård nr 3

De lämningar som har dokumenterats i schaktet väster om Almåsa fritidsby härrör mestadels från gård nr 3. Gård nr 3 är en av de gårdar som inte flyttade ut från byn i samband med enskiftet. Gården ligger alltså kvar 1864 enligt Generalstabskartan. Däremot saknas gården på den Häradsekonomiska kartan från 1910–15.

Den mindre grusväg som går i nord-sydlig riktning, parallellt med schaktet, har tidigare gjort en sväng åt söder och passerat den gård som fortfarande ligger kvar, sydväst om undersökningsområdet. Vägdikena efter den gamla vägsträckningen framkom i schaktet (figur 6). Enligt storskifteskartan från 1774 och enskifteskartorna

Figur 6. Schaktplan över schaktet genom den västra delen av Fårabäckers bytomt. Gård nr 3 har legat öster om vägen som markerats med streckade linjer och väster om stolphålsraderna A12-13 och A18.

Figur 7. Schaktet inlagt på storskifteskartan från 1774 med den västra vägen och staketet i öster markerat med rött.

Figur 8. Stencirkel som tolkas som överdelen av en brunn.
Foto från norr.

Figur 9. Schaktplan över det östligaste schaktet. Detta schakt var endast 0,8 m brett.

från 1812 och 1813 har det gått två vägar från grusvägen söderut. Den västra av dessa har utgjort den västra tomtränns för gård nr 3 och har gått ned till Segeå där det funnits en skvaltkvarn och bro (figur 7). Rester efter denna väg framkom som ett parti med mycket småsten. Denna väg liksom kvarnen finns även utritad på den häradsekonomiska kartan från 1910–15. Den andra vägen går öster om gård nr 3 och ansluter till byns vanning som låg alldeles intill Segeå. Det framkom en rad med stolphål i nord-sydlig riktning som troligen har utgjort en hägnad till gård nr 3 som har hindrat djur som drivits ned till vanningen längs den östra vägen från att ta sig in på tomten. I ett av stolphålen påträffades en skärva äldre rödgods (MMA 137:13). Väster om hägnaden framkom flera större stenar varav en del låg till synes i rader. Stenar med en diameter av ca 0,2–0,3 meter mättes in och delar av ytan rensades för att eventuellt kunna fånga uppstensyllsrader. Det lyckades dock inte få fram någon struktur bland stenarna. Troligen har många stenar tagits bort i samband med att marken odlats upp i ett senare skede. Det kan nämnas att i beskrivningen till enskifteskartan från 1812 står att gård nr 3 var omgiven av en stengärdesgård.

Det framkom få lämningar efter gård nr 3, vilket kan bero på att undersökningsområdet endast berörde den norra delen av gården. I denna del förekom mest utfyllnadsmassor i en sänka. Från sänkan gick ett dike eller bäckfåra som tidigare antagligen avvattnat sänkan (anl. 11) (figur 6). Längst i norr utgjordes massorna av sten blandat med enstaka tegelbitar. Lite längre söderut var denna utfyllnad i sin tur täckt av lera. Denna lera låg direkt på underlaget och uppfattades som ett naturligt lager. Det förekom dock små humösa inslag i lagret som ingav en misstanke om att det kunde vara påfört. Ytan genomsöktes med metalldetektor varvid den fick ett kraftigt utslag i södra delen av lerlagret (F2, figur 6). Knappt 0,3 m ner i leran framkom tre fynd av järn bestående av en asymmetrisk stigbygel, en rätyxa och en korp (MMA 137:1–3; figur 11–13). Fynden låg samlade och några nedgrävningskanter kunde inte ses utan de bör ha hamnat där i samband med utfyllnaden.

I västra delen av gården framkom en stencirkel som ägnades en hel del tid då den mycket liknade en förhistorisk grav. En mer sannolik tolkning är att det är en brunn där den övre delen haft en stenskonung (figur 8). Det förekom påfallande mycket småsten kring de stora stenarna. Möjligen har brunnen ursprungligen haft en träöverbyggnad och småstenen har tätat mellan de stora stenarna och trävirket. Med hjälp av en geosond kunde det konstateras av fyllningen i mitten var alltför lös för att vara det naturliga underlaget. Det framkom endast några bitar djurben vid framrensningen av brunnen. Den västra vägen förefaller delvis ha gått över brunnen men de småstenar som framkom kring brunnen var inte av samma typ som de som fanns kvar efter vägen. Brunnen ligger kvar under den påförda matjorden.

Längst i öster, intill Ebbarpsvägen, framkom en fukt-sänka i vilken påträffades stora mängder yngre rödgods och en del järnföremål, bland annat en stor järnbit som troligen varit en del av en sättugn. Keramiken var av yngre datum och möjligen har man slängt ned keramiken och de andra föremålen när gård nr 3 har rivits/plockats ned någon gång mellan 1864 och 1910–15.

Figur 10. Foto som visar lagerbilden i det östligaste schaktet. Det gråa och det gråbruna lagren strax under grästorven är jord som påförts i sen tid. Foto från norr.

Östra bytomten

Gård nr 1 var också en av de gårdar som låg kvar i byn efter enskiftet. Gården fanns kvar ända fram tills Almåsa fritidsby utvidgades västerut någon gång under perioden 1968–1976. Enligt Storskifteskartan så hade gård nr 1 de största tegarna i vångarna innan enskiftet. Några spår efter gården kunde inte ses i schaktet.

I västra delen av det östra schaktet berördes gård nr 2 enligt storskifteskartan från 1774. Några spår efter gården kunde dock inte iakttas. I den östra delen av schaktet där bytomten enligt fornlämningsregistret tar slut framkom ett kulturlager som sträckte sig ca 40 m öster om fornlämningsbegränsningen. Förutom kulturlagret framkom gropar och en brunn (anl. 17). I ytan av brunnen påträffades en skärva av AIV keramik med end datering till 900–1000-tal. Det påträffades inga daterande fynd i kulturlagret men det föreligger en viss sannolikhet för att det är en del av bytomten liksom groparna och brunnen. Enligt Häradsekonomska kartan låg byggnaderna norr om schaktet. Det går än i dag att se resterna efter gårdens trädgård norr om vägen genom Almåsa fritidsby. I schaktmassorna påträffades även flintavslag som bearbetats med en neolitisk teknologi. Vid undersökningen 1967 av den vikingatida boplatsen längre österut påträffades även mycket flintavslag (Lekholm & Roth 1968).

Figur 11. Ett av de tre redskap som påträffades tillsammans med en stigbygel och en tvåryxa (MMA137:2). Det finns nedåtriktade eggjar i vardera spets. Redskapets användningsområde är okänt. Föremålet är 33,5 cm mellan spetsarna. Foto: Thomas Lindell, Malmö museer.

Figur 12. Tväryxa (MMA137:1) som framkom tillsammans med en stigbygel och en korp/hacka. Tväryxan är 17,5 cm lång. Foto: Thomas Lindell, Malmö museer.

Fynd

I norra delen av gård nr 3 framkom under eller i påförda massor ett samlat fynd med en tväryxa, en korp/hacka och en stigbygel (se figur 6, F2). Tväryxan har en utformning som funnits under lång tid och kan därför inte dateras typologiskt. Korpen/hackans ålder och funktion är okänd då inga paralleller till fyndet har framkommit. Stigbygeln däremot var av en ovanlig typ då den var asymmetrisk. Asymmetriska stigbyglar börjar utvecklas under mitten av medeltiden. Sula och skänkel med jämbreda band tillhör slutet av medeltiden. Stigbyglarna blir allt kraftigare mot medeltidens slut vilket kan bero på att de använts militärt med allt tyngre utrustning. På stigbyglar efter medeltiden utformas sulan som ett galler (Blomqvist 1948 s.92ff.)

Tabell 1. Tabell över samtliga tillvaratagna fynd. Fynden förvaras på Malmö museer under accesionsnummer MMA 137.

En liknande stigbygel påträffades vid en metalldetektoravsökning vid Getaryggen i samband med en slagfältsarkeologisk undersökning. Vid Getaryggen stod 1567 ett av slagen under stora nordiska sjuårskriget (1563–1570) (Engkvist & Pettersson 2013). Det finns även ett antal liknande stigbyglar i Statens historiska museums samlingar som är daterade till medeltiden. Vid Ramundeboda kloster har man påträffat en i det närmaste identisk stigbygel som har daterats till senmedeltid (SHM 28889, figur 13).

Fnr	Sakord	Typ	Material	Del	Antal	Vikt	Anl.	Beskrivning
1	Tväryxa		Järn		1	1203		
2	Korp/hacka		Järn		1	567		
3	Stigbygel	Assymetrisk	Järn		1	482		
4	Kärl	Östersjö	Keramik	Mynning	1	12	1	Streck
5	Kärl	Östersjö	Keramik	Mynning	1	7	1	Vågband
6	Kärl	Östersjö	Keramik		1	8	1	
7	Kärl	Östersjö	Keramik		2	39	1	Streck
8	Kärl	Östersjö	Keramik		1	25	1	
9	Kärl	AIV	Keramik		1	4	1	
10	Ben	Homo Sapiens	Ben		2	15	1	
11	Ben	Indet.	Ben		3	1	1	
12	Ben	Indet.	Ben		8	1	1	
13	Kärl	Äldre rödgods	Keramik		1	6	18	
14	Kärl		Keramik		7	91	9	
15	Kärl		Keramik		5	38	9	Tunnväggig
16	Kärl		Keramik	Mynning	1	18	9	Samma typ som Fnr 14
17	Kärl		Keramik		1	4	16	
18	Kärl	AIV	Keramik		1	55	17	

Även ett fynd av en stigbygel från Aranäs i Västergötland påminner om föreliggande fynd dock förutom asymmetrin. En liknande stigbygel ingår i Sörmlands museums samling men föremålet saknar såväl proveniens som datering.

Tolkning och källkritik

Schaktet för VA-ledningarna drogs genom hela Fårabäcks historiska bytomt som vi känner den från de historiska kartorna. Ett schakt drogs även i nord-sydlig riktning i norra delen av bytomten men detta schakt kunde inte dokumenteras närmare (se Inledning).

Av resultaten att döma så bör bytomten under sen vikingatid-tidig medeltid ha sträckt sig något längre österut. Den östliga begränsningen bör då ha legat ca 500 m från den vikingatida bosättning som undersöktes av Malmö museum 1967. I den västligaste delen av det öst-västliga schaktet framkom ett fåtal anläggningar ca 50 m öster om fornlämningsgränsen. Den västligaste anläggningen utgörs av anl. 1 i vilken det påträffades skallben av människa tillsammans med östersjökeramik vilket ger en datering till 1000–1100-tal. Anläggningen har benämnts kulturlagerrest mest i brist på en vettigare tolkning. Möjligen utgör anläggningen en rest efter något som är borttaget, till exempel en gravhög eller en rest sten. I anläggningens närhet framkom även två härdar, en grop och en samling av mindre stenar i en grund nedgrävning. Söder om Hagaviksgården framkom resterna efter gård nr 3 vilket korresponderar väl med de historiska kartorna. Schaktet drogs mellan de två gårdarna så det som framkom av gård nr 3 är den norra och nordöstra delen. Stora delar av schaktet upptogs av låglänta partier som fyllts igen med mestadels sten med mindre inslag av tegelbitar. Söder om det östra låglänta partiet framkom det till synes naturliga underlaget. Vid en metalldetektorundersökning av en svag humös färgning reagerade metalldetektorn på ett större järnföremål som visade sig bestå av tre föremål av järn som låg samlat. Det förekom inga nedgrävningskanter eller inslag av humösa fyllning så sannolikt har järnföremålen hamnat där av misstag då så mycket järn bör ha representerat ett visst ekonomiskt värde beroende på när utfyllnaden gjorts. Stigbygel kan troligen dateras till senmedeltid och rätyxan och korpen/hackan som påträffades tillsammans bör därför också vara från denna tid eller möjligen äldre. Korpen/hackan är varken en korp eller hacka men har fått benämningen i brist på bättre alternativ. Det har inte gått att finna några paralleller till redskapet. Skaftet bör ha varit mycket kraftigt av infästningen att döma vilket kontrastera mot de små eggarna ute på spetsarna. Det påförda lagrets syfte har nog varit att fylla igen delar av det låglänta partiet.

Enligt storskifteskarta från 1774 enskifteskarta från 1813 har gård nr 3 begränsats i väster och öster av vägar. Den västra vägen har lett till en skvaltkvarn och en bro/övergång medan den andra verkar ha lett till byns vanning. Den västra vägen påträffades i form av småsten vid schaktningen. Utbredningen av småstenen var något oregelbunden vilket troligen beror på plöjning/harvning. Av den östra vägen syntes inget men den har legat strax öster om stolphålsraden som gick i nord-sydlig riktning och som har tolkats som östra gränsen för gård nr 3. Om nu den östra vägen varit avsedd för kreatur som skulle ta sig ned till vanningen så torde inga spår finnas kvar. Vägen ned till skvaltkvarnen och bron trafikerades dock med vagnar vilket krävde bättre bärighet. I stolphålsraden som låg i nord-sydlig riktning påträffades en skärva äldre rödgoods i det sydligaste stolphålet, vilket kan ge en datering till 1300-tal.

Strax intill den västra vägen framkom en stencirkel med en diameter av ca 2,5 meter. Initialt dokumenterades anläggningen utifrån teorin att det kunde vara en förhistorisk grav, genom noggrann framrensning och fotografering för skapande av 3D-model. De påträffades några få fynd i form av enstaka djurben vid framrensningen. Fyllningen i mitten var lös, åtminstone så djupt som geosonden nådde, ca 0,7 m, vilket tyder på att den har fyllts igen. Anläggningen bör tolkas som en brunn där stenarna utgjort fundament för någon typ av överbyggnad. Fyllningen i brunnen var av samma karaktär som det påförda lagret vid gård nr 3 så möjligen har man fyllt igen den samtidigt som man fyllt ut det låglänta partiet.

Fynden av keramik av typen AIV tyder på att Fårabäck har ett ursprung under vikingatid. Gropen med keramik från äldre romersk järnålder härrör sannolikt från en tidigare bosättning som saknar kontinuitet med Fårabäcks by.

Figur 13. Överst ses den stigbygel (MMA 137:3) som påträffades tillsammans med en tvåryxa och en korp/hacka. Närmast under ses stigbygel som framkom vid Getaryggen och nederst ett fynd från Ramundeboda kloster. Stigbygel från Fårabäck har haft en plåt vid stiglåret liksom de två andra stigbyglarna. Stigbygel är 15 cm hög. Foto: Thomas Lindell, Malmö museer.

Referenser

Litteratur

- Andersson, H. 1961. Södra Sallerup yngsta Malmö – en urgammal kulturbygd. Malmö fornminnesförenings årsskrift 1961.
- Blomqvist, R. Stigbyglar. Kulturens Årsbok 1948.
- Engkvist, S. & Pettersson, C. 2013. Getaryggen 1567. Delrapport för 2013. Miliseum rapport 2013:1.
- Högberg, Anders. 2001. Öresundsförbindelsen. Flinta under yngre bronsålder och äldre järnålder. Rapport nr 37. Malmö Kulturmiljö, Malmö.
- Ingers I. 1962. Ortnamn i Malmö. VI F.d. Södra Sallerups socken. Malmö fornminnesförenings årsskrift 1962.
- Lekholm, C. G. & Roth, I. 1968, Arkeologiska och byggnadshistoriska fältarbeten 1967. Meddelande från Malmö Museum. Elbogen 1968. Malmö Kulturhistoriska förenings årsskrift.
- Sarnäs, P. 2020. Anderslöv 50:11. Rapport över arkeologisk undersökning 2019. Skånearkeologi rapport 2020:18.

Muntliga uppgifter

Nilsson. L.

Kartmaterial

Fastighetskartan
Generalstabskartan från 1864
Häradsekonomiska kartan 1915–20
Enskifteskarta från 1813
Storskifteskartan från 1774

Internetreferenser

Fornsök
Skånsk ortnamnsdatabas
<http://diplomatarium.dk/dokument/14251025001>

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer 431-5809-2018
Skånearkeologis diarienummer 201817
Inventarienummer MMA 137
Arkivnummer S09:084

Län Skåne
Kommun Malmö
Socken Södra Sallerup
RAÄ-nummer L1988:4014/Raä 73:1

Koordinatsystem Sweref 99 TM
N koordinat 6158894
E koordinat 381942
M ö.h. 21-26

Fältarbetstid 2020-03-04-2020-04-14
Antal arbetsdagar 12
Antal arkeologtimmar 65

Undersökt yta 2 345 m²

Projektansvarig Per Sarnäs
Uppdragsgivare Malmö stad, Fastighetskontoret

Arkivmaterial i form av shp-filer, digitala foton och rapportoriginal
förvaras i Malmö museers arkiv.

Bilaga 1

Anläggningslista

Anl. nr	Anl. typ	Fyllning	Storlek \emptyset x dj (m)	Övrigt	Grävd (%)
Anl. 1	Kulturlagerrest?	1		Keramik, människoben, djurben	100
Anl. 2	Grop	1		Del av anl. 1	100
Anl. 3	Grop	1		Del av anl. 1	100
Anl. 4	Härd	3	1,04 x 0,9		50
Anl. 5	Grop	2	0,82 x 0,82	Bränd lera	50
Anl. 6	Ränna	4	0,3 djup	Hästkospik?	50
Anl. 7	Vägdike	5	0,2 djup	1 flintavslag	1
Anl. 8	Rotvälta?	6	2,15 x 1,0		50
Anl. 9	Grop	1	1,2 x 0,9		100
Anl. 10	Vägdike	1	0,55 djup		1
Anl. 11	Dike	5	0,35 djup	1 spik	1
Anl. 12	Stolphål	5	0,35 x 0,35	1 spik, 1 ben	50
Anl. 13	Stolphål	5	0,34 x 0,34	Ben	50
Anl. 14	Grop	1	0,65 x 0,74	En bit tegel	50
Anl. 15	Stolphål	1	0,28 x 0,28		50
Anl. 16	Gropssystem	1		1 keramikskärva (ytfynd)	0
Anl. 17	Brunn	1		1 AIV skärva (ytfynd, K10)	0
Anl. 18	Stolphål	5	0,35 x 0,39	1 skärva äldre rödgods?	0

Lager 1: Gråbrun humös sand/grus

Lager 2: Gråbrun humös lerig silt

Lager 3: Brunsvart sotig sand/grus

Lager 4: Ljust gråbrun svagt humös mo

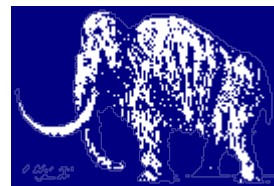
Lager 5: Mörkt gråbrun humös mo/sand

Lager 6: Svart blomjordsliknande fyllning

LUNDS
UNIVERSITET

Geologiska Institutionen
Laboratoriet för ^{14}C -datering
Sölvegatan 12, Geocentrum II
223 62 LUND
Tel. 046/2227856 Fax 046/2224830

Department of Geology
Radiocarbon Dating Laboratory
Sölvegatan 12, Geocentrum II
S-223 62 LUND
Sweden

Per Sarnäs
Skånearkeologi
Midgårdsgatan 3, 216 19 Malmö

Dateringsattest

Provets benämning	Lab no	^{14}C -ålder BP	Provmgd (mg C)	Förbehandling
L1988:3863 Anl. 1	LuS 15915	2795 ± 35	1,1	HCl, NaOH
L1988:3863 Anl. 2	LuS 15916	2700 ± 40	1,6	HCl, NaOH

Beräkningen av ^{14}C -åldern är baserad på halveringstiden 5568 år. Resultaten är givna i antal år före 1950 (^{14}C -ålder BP). I osäkerhetsangivelsen (+/- 1 SD) innefattas statistiskt åtkomliga bidrag från mätningen av prov, standard och bakgrund. Enligt internationell överenskommelse baseras åldersbestämningen på 95% av aktiviteten hos NBS oxalsyre-standard. Alla ^{14}C -åldrar är ^{13}C -korrigerade för avvikelsen från överenskommet standardvärde på $^{13}\text{C}/^{12}\text{C}$ -förhållandet. ^{14}C -åldern måste översättas till kalibrerade ^{14}C -år genom att använda en lämplig kalibreringskurva: IntCal20 (terrestra prover från norra halvklotet), SHCal20 (terrestra prover från södra halvklotet) eller Marine20 (marina prover).

Lund 2020-09-22

Anne Birgitte Nielsen

Mats Rundgren

